

nisták hiszik, hogy új emberi faj lehetséges, ennél fogva hiszik, hogy jogukban áll úgy tekinteni jelenlegi fajtánkat, mint kísérleti, nemesítő telepet. Mi azonban tudjuk, hogy az ember véges teremtés, és azt is, hogy túlhaladni lehetőségein annyit jelent, mint visszafejlesztési, kifejlesztés helyett. Azzal ellentétben, amit B. Shaw mond, mi nem hiszük, hogy meg lehet tenni azt az emberrel is, amit a farkassal. Mi tudjuk, hogy van az emberben valami előre nem látható, mely nem engedelmeskedik semmiféle emberi törvénynek. Épp ez az előre nem látható, ez a tagadhatatlan rejtély választ el bennünket az abszolút eugenikától. Az általunk elfogadott eugenezis és az elvetett eugenika között éppen az a különbség, hogy az előbbi embernek tekinti az embert, míg a másik csupán az állatot látja benne.

Zigány Miklós fordítása

TOLDALAGHY PÁL: **ORDAS**

Az ág, az ág
megreccsen. Ó, ki jár ott?
Az ifjúság? Már öszülő dadád?
Hívod nevén. Az ablakot kitárod:
az út, az út, az út, az út, a fák
kígyóznak ott. Egy csillag. Újra semmi.
A pléhkönyöklő, ernyőd váza vág.
Majd hosszú rúdján jámboran belengi
a holdvilág az éjszakát.

Sóhajtanál. De csend. Az élet itthagya.
A férfikor, lám, árván áll eléd.
A kékülő táj engesztelne, ríkat.
Mi szól füledhez? Halk cigányzenét
oly szívszakadva húz a szöcske lába.
Elhallgatod. Aztán már búcsúzol.
Tested kileng, kicsüng az éjszakába.
Bólintasz. Nem. Nem érheted utól.

Nyomat se látni. Légy hát lomha ordas.
Bejárod így az éjszakát, a holdas
és nagy vadászterületet.
A rettegés úz és a rettegés jár
halkan nyomodban, — szinte egyhelyen.
Igy kóborolsz, míg lábad csak besétál
a mélybe és fog a verem.

7.

Az eső lemosta a falakról a plakátokat. Kora reggel volt, gyűrött papírrongyok áztak a gyalogjárón. Halmos az ablakhoz ment, lenézett a lucskos utcára, gallérját igazgatta. A szobában nehéz, éjszaka utáni levegő terjengett. A hamutartóban cigarettasutkákká bűzlődtek. Az asztal tele könyvekkel. Ákos a díványon ült. Az iskolába indultak, bizonyítványuk másolatáért. Álmosan, kedvetlenül készülődtek, a téli homályos reggelek jutottak eszükbe, mikor izgatottan rohantak el hazulról és a lépcsőházban még egyszer átolvasták a leckét.

— Tudod, — mondta Halmos, — néha irigylem azokat, akik még iskolába járnak. Nincs semmi gondjuk. Nekünk meg... Nem azt mondom, hogy nincs mit enni vagy hogy semmi reményünk nem volna rá, hogy úgynevezett rendes körülmények között éljünk, mint mondjuk Horváthnak. Csak... Az ember végeredményben nem tudja, mit csináljon. Csak most látom, milyen keveset adtak nekünk. Kielégít téged, amit nyolc éven át vertek a fejedbe? Vége az iskolának, beleszöpenünk valami egészen másba, boldoguljunk úgy, ahogy tudunk. Az egész bizonyítvány hazugság.

— Mégis kell, — szölt Ákos unottan. Nem szerette Halmos örökös töprengését. — Ha meg nem kell... Most már úgyis más világ jön.

— Más világ! — csattant föl Halmos. Megfordult, nyakendője rendetlenül lógott. — Te is csak ezeket a nagy szavakat tudod! Mondjátok meg egyszer már nekem, mi lesz ez a más világ! Forradalom! Horváth szélhámossága az egész. Megyünk utána, mint a vakok. Értsd meg, tudni akarom, mit válnak! Nekem az nem elég, hogy más világ, új élet és a többi szép szó. Azt akarom látni, mi lesz ez. Horváth vezérlete alatt vonuljunk be a paradicsomba? Nem találod nevetségesnek? Mert én nagyon. Itt van, — az asztalára bökött, beletúrt a könyvek közé, a jegyzetlapok szétszóródtak és lehullottak a földre, — ezeket olvasom, reggeltől estig és estétől reggelig, azt hiszed, okosabb leszek vele? Marx, Jaurès meg a többiek, Jászi Oszkár! Csupa szó, csupa elmélet. Értsd meg, nem tudok hinni nekik! Nem értem őket. Valami hiba van ebben az egészben. Mit érünk vele, ha megfordítjuk a világot és fölülré kerülnek azok, akik eddig alul voltak? Folytatódik minden tovább, csak mások a szereplők. Jobb lesz? Ördögöt! Lehet, hogy a háború marhaság és biztos, hogy a nyomorúságon segíteni kell. Ti csak hírből hallottátok, mi az igazi nyomor. Én jártam

kint a bérkaszárnnyákban meg a nyomortanyákon, láttam, mi van. Az embernek fölfordul a gyomra. Ehhez nem elég, ha kegyeret vagy pénzt adsz nekik, ezen alaposabban kell segíteni. Lehetetlenség, hogy emberek így éljenek. De azt nem hiszem, hogy azzal minden meg van oldva, hogy ők beülnek ebbe a lakásba, mi meg kimegyünk a helyükre. Értsd meg, a forradalomnak erkölcsinek kell lennie; ha én meg te meg ő jobbak leszünk, ha mindenki jobb lesz, akkor kevesebb lesz a társadalmi igazságtalanság. De hogy ezt a párt fogja megcsinálni, a párt és a Horváthok? Ugyan kérlek! Gyűlölettel még soha nem mentettek meg semmit. A világot csak a szeretet válthatja meg.

Ákos megdőbbenve hallgatta. Nem értette, neki a forradalom személyes ügye volt, de soha nem gondolt arra, milyen is egy forradalom, ha megvalósul. Szerepcsere? Erről Horváth soha nem beszélt. Most gyanakodni kezdett: hátha Horváth becsapja őket. Miért nem mutat elérhető célokat, miért nem ad nekik teljesíthető föladatokat? Halmos elkészült, visszarakta a cédulákat az asztalra.

— Lehet különben, — tette hozzá, — hogy nektek van igazatok. Nem kell gondolkodni. Ostobaság az egész.

Fölvette kabátját, előrement. Ákos követte. Az eső sűrűn szemerkélt, néha hideg szél rohant végig az utcán.

A sánta portás megbiccentette a kalapját, mikor beléptek az iskola előcsarnokába. A homályos folyosókon egyszerűre nagynak, biztosnak, fölnőttnek érezték magukat. Bekopogtak az irodába. A tanár morogva fogadta köszönésüket, gyorsan kiadta az okmányokat, nem szólt hozzájuk egy szót sem. Lassan, tétovázva hagyták el a barátságatlan szobát, várták, hogy az igazgatóhelyettes, aki négy évig tanította őket számtanra, legalább annyit megkérdez, hogy megy a soruk. De nem kérdezett semmit.

Megálltak a folyosón, lenéztek az udvarra. A faágak mozgtak a szélben, az eső becsíkkozta az ablakot, kövér csöppek ülték a fiatal hajtások hegyén. Csöngettek, a folyosó végén kicsapódott egy ajtó, fölharsant a szünet ismerős zaja, volt osztályfőnökük sietett feléjük, mögötte egy diák a dolgozatfüzetekkel. Köszöntek, a tanár meglepetten szorított velük kezét.

— Hallották? — kérdezte. — Tegnap délelőtt volt bent szegény Benedek anyja. Magukkal járt ugye? Tegnapelőtt kapta meg a szerencsétlen asszony a hírt. Géza elesett az olasz fronton.

Elsápadtak. A tanár elbúcsúzott, alakja eltűnt a lépcsőházban. Egymásra néztek, aztán le az udvarba, az esőbe. Gézára gondoltak, okos arcára, rokonszenves hangjára, jellegzetes kacér fejtartására és meleg barna szemére, amelyből szépsége megható öntudata sugárzott. Ákosnak eszébejutott egy nyáreleji kirándulásuk: egymás mellett fekszenek a napon a homokos Dunaparton, messze dombok békés vonala kéklik, bőrüket süti a jóleső meleg, ernyedten nyújtózkodnak, álmosan beszélgetnek, Géza karján szívárványosan remegnek a sző-

ke pihék, ahogy lélezkik. Később bealkonyul, a villamos lomhán dőcög a város felé és másnap szünet, nem kell korán fölkelni.

Ez a test, amely otthagytá karcsú nyomát a Dunapart sárga homokjában, már megindult a bomlás útjára és soha nem fogják látni többé. Egy elhagyatott erdőszélen ázik a hűvös esőben és alatta lassan, végtelenül lassan besüpped a föld. Benedek Géza nincs többé. Benedek Géza helyett most bármelyikük ott heverhetne, talán ott fognak heverni nemsokára ők is valamelyik erdőszélen, fölszakított belekkel és kifordult szemmel.

Egész délelőtt az iskolában kóboroltak. Nem volt kedvük kilépni az utcára: mintha a végzet a kapu előtt leselkednék rájuk. A gyerekek hazamentek, az épület kiürült, a portás csoszogva, kulcsait csörgetve járt teremről teremre. Végre elindultak.

— Még mindig azt hiszed, — kérdezte Ákos, — hogy nincs szükség erre a forradalomra?

Halmos megállt.

— Erre a forradalomra még most sincs szükség. És ha választani kell, inkább lennék Benedek Géza, mint Horváth, — mondta makacsul.

— Akkor miért nem jelentkezel katonának?

Halmos lehajtotta a fejét.

— Mert... mert még szeretnék egy kicsit élni... ahogy én akarok... — szólt halkán.

Lassan fáradtan baktattak az esőben.

8.

Ákos többször is kereste Horváthot, hogy hírüladja Benedek Géza halálát, de soha nem találta otthon. A mogorva házmesterné fogadta, be se engedte a konyhába. „Nincs itt!” — kiáltotta felé már messzről. Ákos azonban a belső szobából mintha a járógép nyikorgását hallotta volna.

Néhány nap múlva levelet kapott. Horváth írt: „Legyetek résen. Nagy dolgok készülnek. Idejében értesítelek.”

Ez a három rejtélyes mondat újra reménnyel töltötte el: látha mégis van értelme annak, hogy Horváthhoz csatlakoztak. Halmos gúnyosan nevetett, Szabó türelmetlenül szitkozódott. Ákos egyre jobban eltávolodott Halmostól, aki kételyeivel zaklatta és végtelen előadásokat tartott a forradalom elméletíróiról, akik minduntalan ellentmondanak egymásnak és önmaguknak. „Az igazság csak egy lehet, — mondta, — ezek pedig annyiféle igazságot hirdetnek, ahányan vannak és ahány könyvük van.” Szabó vállatvont. A forradalom nem igazság dolga. Élni kell és az élet lényege a forradalom. Ha az emberek bátrak volnának, minden emberöltő új forradalmat hozna. Mikor a fiúk fölváltják az apákat, megváltozik a világ. De a fiúk tele vannak hamis kegyelettel, nem mernek azok lenni,

akik; megalkusznak és különféle szentnek hirdetett érzelmek nevében lemondanak magukról az apák kedvéért. Hazug érzélgősség: aki eleget élt, álljon félre, hagyja, hadd építsék föl az utána következők a maguk tetszése szerint a maguk világát. Az igazság az volna, ha minden negyven évben egyszer elpusztulna a kultúra, minden negyvenedik évben előlről kezdődne minden.

Szabó gyűlölte az apját és tudták, hogy minden szavával ezt a gyűlöletet akarja igazolni. Mindig az „apákról” beszélt, különös filozófiája szerint csak az apáknak kellene elveszniük, az anyák tovább élhetnének, mert ők testesítik meg azt az egyetlen nemes érzelmet, amelyre az embernek szüksége van. Ködös és lázas fejtegetéssel épített bástyát az édesanyja köré, akiért rajongott és aki sokat szenvedett rideg, száraz, szigorú férje mellett. Nietzschét idézte minduntalan. „Ha az emberiségnek volna ereje leszámolni a babonákkal és kiirtani az apákat, csupa emberfölötti ember élne a világban, mert mindenki azzá lehetne, akinek született. Az ember pedig többnek születik annál, amivé a hagyományok korcsosítják.”

Szelíd elnézéssel hallgatták ezeket a kusza tanokat. Szabó vakon hitt abban, amit éppen olvasott, elsősorban Nietzschében, a Zarathustra egyes poétikus szakaszait könyv nélkül megtanulta. Horváthot megvetette, irtózott minden közösségtől, voltaképpen szélsőséges arisztokrata volt. Halmossal néha órákig vitakoztak költőkön és filozófusokon.

Ákos inkább a heveségeért szerette; ha elfogta a csüggedés, ha már-már beletörődött, hogy így kell végigélnie életét, Mária mellett, a család kilátástalan rabságában, kétségbeesésében Szabóhoz menekült. Hosszú órákon sétáltak a város üres éjszakai utcáin, Szabóból áradt a szó és Ákos, anélkül, hogy a fejtegetések értelmére figyelt volna, ebben az árnyakkal népes, szelekkel borzongó éjszakában újra lehetségesnek tartotta a megváltó szabadulást.

Horváth eltűnése, bár úgy emlegették, mint jelentéktelen és előrelátható dolgot, nyugtalanította és lehangolta őket. Az üzenet csak Ákost villanyozta föl néhány napra. Különböző tanácstalanul vitáztak; mind a hárman érezték, hogy légüres térben járnak elméleteikkel. Horváth volt számukra a valóság, az a tudat, hogy általa a párthoz tartoznak, erőt adott nekik. De erről nem beszéltek, nem akarták bevallani gyöngeségüket.

A levél után Horváth nem jelentkezett többet; még néhányszor fölkeresték lakását, de eredménytelenül. Az őszi nagy tüntetések nélkülük zajlottak le; úgy érezték, kihulltak a világból, az események elrohannak a fejük fölött, a készülő új világnak nincs szüksége többé rájuk. Napokon át Halmos szobájában ültek, minden erősebb zajra összerendeztek, várták, hogy történi valami, kiszaladhatnak az utcára, részt vehetnek valami nagy eseményben, tüntető tömegek élére állhatnak, vezérek lesznek és belerohannak a dicsőségbe.

De nem történt semmi, csak az eső esett.

— Befagytunk, — mondta egy délután Halmos.

Ingerülten néztek rá, de nem tudtak felelni. Mintha zátonyra jutottak volna, fanyaron, megkeseredő szájjal szívták a cigarettákat és este sértődötten, gyanakodva búcsúztak el egymástól. Ákos Szabóval együtt ment hazafelé, útközben Halmos szidták, aki könyveibe temetkezik, nem törődik a világgal és őket is bele akarja vonni a terméketlen töprengésbe. Ezzel leplezték maguk előtt tehetetlenségüket.

* * *

Halottak napját Mária otthon töltötte. Alkonyatkor, mikor rohamszerűen rátört a házra a sötétség és megeredt az eső, gyertyát gyújtott. A láng bevilágította a szobát, benépesítette imbolygó, halovány árnyékokkal. Az asszony az apára gondolt és az anyára, a halottra és az élőre; szeméből szivárgott a könny.

A szülőváros ilyenkor kivonul a temetőbe. A hantokon virágok között gyertyák lobognak. A leszálló estében villog a halottak birodalma. Mintha a halottak életre kelnének ezen az estén. Az élők pedig olyanok a csupasz fák és örökzöld ciprusok alatt, mint a halottak szomorú árnyai.

Kovácséknak nem volt sok közül a temetőhöz. Az ebédlő falain nem örködtek az ősök képei, a sírdombok nem őrizték a család halottjait. Az apa szülei idegen város porában pihentek, az anya pedig száműzte a könnyelmű elődök emlékét. Az apa nem tudott mesélni szülőiről; ezek a szegény, ijedt adóhivatali tisztviselők igazán nem voltak legendahősök. Az anya meg nem akart mesélni. Összeszorított szájjal, idegenül vándorolt a sírok között. Kézenfogva vezette a gyerekeket és ha elbáméskodtak, indulatosan rántotta őket maga mellé. Nem mertek szólni hozzá; mintha kegyetlen, elmondhatatlan titkot vonszolna magával.

Ez volt az első halottak napja, mikor Máriának már személyes köze volt a halálhoz. Volt kit gyászolnia, kire emlékeznie. Maga elé idézte az apa arcát. Láttá hunyorgó, alázatos szemét és félrecsúszott nyakkendőjét. Megdöbbsent: ilyen kevés marad meg egy életből. Szerette volna, ha sokkal többet tud róla, az életéből és a haláláról. Meghatottan kutatott emlékei között, hátha talál valamit, ami közelebb hozza az elköltözöttet. Mi baja lehetett? — töprengett. Miféle romboló betegség vitte el, aránylag fiatalon, mikor mások az élet második felére, a hanyatló, békés férfikor őszi verőfényére készülődnek? Úgy érezte, az apa sorsa csonkán maradt. És megdöbbsent, mikor arra gondolt: az emberek, akiket lát, akik a szemébe néznek, akikkel együtt él, már magukban hordják a végzetüket. Magukban hordják a halálukat és igyekeznek nem gondolni rá. Kétségbeejtőnek látta az életet: az utcákon csupa készülő hulla járkal. Egy napon a halál elindul a hú-

sunk sejtjeiből, a véredényeinkből és a csontjainkból. Lefekszünk és mindenek vége.

Lehajtotta a fejét. Mióta eszét tudta, most döbönt rá először, milyen kétségbeejtő semmiség az élet. Újra az apára gondolt, de már nem az élőt látta, akit ismert, hanem a halottat, akit elképzelt. Hanyatt fekszik, szeme beesett, kezét szorosan a combja mellett tartja, katonásan. Meglepődött: az apa soha nem szerette a feszes helyzeteket. Iskolai ünnepélyeken, mikor a Himnuszt énekelték, kollégái kidüllesztett mellettel, merev tisztelettel álltak; az apa kirítt közülük hátrahajtott kezével, hajlott hátával és puhán berogyott térdével. Sokszor szégyenkezett is miatta. Most fáj ez a szégyen, fáj, hogy nem szerette eléggé. Lehet életében eléggé szeretni egy halottat? És irtózva eszmélt rá: az apa nem feketéskép, nem teheti hátra a kezét és nem görbítheti be a bal térdét, mert köröskörül nyomja a föld.

Egy pillanatra fölrémlett benne: ő is meghalhat, belehalhat a szülésbe. Végigfutott a hideg a hátán, nehezen lélezett. Az apa arcába, fölrémelő kopott nyakkendőjébe, szegényes emlékeibe akart kapaszkodni; de az apa ebben a pereben már messze volt, messzebb a csillagoknál.

A gyertya csonkig égett. A láng még egyszer fölcsapott, aztán kialudt. A szobában sűrű sötét lett. Hallatszott, amint a tetőn dobolni kezd a zápor.

* * *

Akos egyre kevesebbet találkozott Halmossal és Szabóval. Nem érezte jól magát velük. Egyre nyomasztóbban tapasztalta, mennyire képtelenek megérteni egymást az emberek. Mindegyik a saját körében topog; unottan hallgatjuk a ritka vallomásokot és közben a saját bajainkon töprengünk. Keserű, elharapott félmondatokban tört ki belőlük a panasz. Néha nekifogtak, úgy beszéltek magukról, mint érdektelen, rajtuk kívülálló esetről. „Az ember...” — kezdték, kínlódtak, legyintgettek, abba hagyták. Látták: hiába, nem lehet elmondani. Aki azt akarja, hogy egészen megértsék, lehetetlent akar. Hogy egészen érts, az én életemet kellene élned. De mindenki csak a maga életét élheti.

Halmos folytatta a végtelen tanulmányokat, a makaes, reménytelen felfedező szívóssággal rágtta át magát a könyveken. Jegyzetei sokasodtak, de a világ homályos maradt. Lassan az eszköz lett a cél: nem azért dolgozott, hogy eljusson valahová, hanem azért, hogy dolgozzon. Szabó néha dühösen félbeszakította körülményes magyarázatait. „Filozopter vagy!” — mondta megvetéssel.

Akos irigyelte. Könyveket kért kölcsön tőle, bezárkózott, reggeltől estig olvasott. Ha Mária szólt hozzá, idegesen és türelmetlenül felelt. De az első nap után belefáradt. A könyvek bonyodalmas mondatai elkábították, nem tudta követni a ne-

héz fejtegetéseket, nem értette a fogalmakat, szakkifejezéseket. Egyszerre akart megtanulni mindent, de látta: zárt világgal áll szemben, nem ismeri a jelszót, csak a fejét verheti újra és újra a falba.

Úgyre jobban beletörődött, hogy nem szabadulhat. Fásultan csavargott az utcákon, szótlánul üldögélt otthon; már a színleléshez sem volt kedve. Hét végén odaadta Máriának a pénzt és egyikük sem beszélt róla: honnét van.

Úgy érezte, végleg zsákutcába jutottak. Ekkor, november egyik utolsó napján, ismét levelet kapott Horváthtól. Elején rövid szabadkozás: ne értsék félre hosszú hallgatását, halaszt-hatatlan munkái lekötötték, az ügy érdekében dolgozott és hamarosan komoly eredményekről számol be. Rájuk is nagy föladatak várnak és ezeket azonnal tudtukra is adja, mihelyt a párttól megkapja rá a fölhatalmazást. Addig is, föltétlenül jöj-jenek el a legközelebbi gyűlésre, egy üres gyárhelyiségbe. Meg kell ismerkedniük a párt vezetőivel. Ezen a gyűlésen ő is beszédet tart.

Szabóval ugyanott találkoztak, ahol nyár végén annyiszor, mikor a kocsmába indultak. Halmos nem jött el.

— Nem érdekel, — mondta. — Különbön is ma délutánra más dolgom van. Ezt a Spencer-kötetet holnapra vissza kell vinnem a könyvtárba és még a fele hátra van.

Fázósan baktattak végig az Üllői-úton. Hallgattak, a nyárutóra gondoltak, mintha esztendőket öregedtek volna az-óta. Szégyellték, hogy akkor lelkesedtek, elfogadták az ismeretlen forradalmat, hittek abban, amiről semmit nem tudtak. A háborút, a félelmet már megszokták, mint a lompos, kilátástalan novemberi eget.

A gyár a város végén állt. Vigasztalan, otromba hangár, üvegablakai sorra betörve, körülötte a kavicsos föld tele szilánkokkal és cserepekkel. A vas keretek olyanok voltak, mint a bordák, melyekről egy gyors betegség lemarta a húst.

A hatalmas, kietlen leremben, a roppant vasgerendák alatt, a rozsdás, meztelen huzalok árnyékában elveszett a gyűlés hallgatósága. Lehettek vagy kétszázan, férfiak és asszonyok vegyesen. A pajta végében deszkaemelvény állt, mögötte nagy vörös zászlók, a sarokban egy asztal, vörös posztóval letakarva.

Meghúzódtak a fal mellett. Jó negyedóra telt el, a tömeg zsibongott, az asszonyok türelmetlenül kiabáltak. Hirtelen csönd lett, néhányan tapsoltak, sovány, sápadt fiatalember si-etett föl az emelvényre.

— Elvtársak! — kezdte, — nemsokára egészen fölvirrad a mi napunk. A kizsákmányoló tőke hitvány és aljas játéka nem vehetnek erőt rajtunk. Akartok-e tovább is így élni? nyomorogni, megdögleni?

— Nem! — ordítottak.

(Folytatjuk.)

Rónay György.

MÁDÉFALVI VESZEDELEM (Nyíró József új regénye)

Az új erdélyi irodalom a nemzeti kétségbeesés szülötte, amely úgy hasadt fel az erdélyi magyarság szájáról közel húsz esztendeje, mint egy eltévedt gyermek sikoltása az édesanya, vagy az édesapa után. *Nyíró József* az elsők között volt, akik kis novellákba töredezték a mai székely ielket akarták visszaadni és az erdélyi irónia el is keresztelte őt „égrevonító székely”-nek. Írásaiban volt mindig is rengeteg aránytalanság, szélsőséges indulatok szinte hőskölteményi eltúlzása szorult nála szerkezetileg egyetlen írásművek keretébe és így műveinek strukturájában legtöbbször végleg felborult a rend. Egyidő óta azonban *Nyíró József* veszedelmesen finomodott, apró kis írásait a nem jószándékú kritika már-már kezdte a műparasztság vádjával illetni, amíg most aztán megszületett *Nyíró József* legegyszerűsebb könyve, amelynek hajlandó volnék a legjobb erdélyi könyv rangját is odaajándékozni.

Pedig ez a „*Mádéfalvi veszedelem*” hosszú és fárasztó mű. Helyenkint szinte a krónikaíró kishorizontú aprólékossága érzik ki sorain, mégis *Nyíró József* a csiki székelyek sorsának leírásában találta meg leginkább önmagát és alkotott egyetemes érvényű emberi írást. A regény Mária Terézia korában játszódik, aki a keletről betörő tatár ellenség, továbbá a pestis behurcolása ellen székely és román határőrségek felállítását határozza el. A románokkal sikerült is a dolog, azonban a székely nép, különösen a hitét is megvédelmező katolikus csiki székelység, amely mindig büszke volt nemesi jogaira, nem akarta felvenni a fegyvert. Bármily jószándékú ugyanis a messzi Bécsben élő királyné elhatározása, mire a parancs az idegen- és magyargyűlölő katonák közvetítésével a Székelyföldre érkezik, a legnagyobb népnomorítás lesz belőle. Erdély német járom alatt nyög, Bruckenthal báró és Buccow generális, Carato alezredes és Siskovitz altábornagy a székely nép elpusztítására törnek és napi négy krajcár zsoldért minden fegyverbíró férfit szinte egész életre szóló katonaságra akarnak kötelezni, úgy hogy ne legyen, aki a földet megművelje. A székely nemesség és a főnemesek a kisemberek pártjára kelnek, ekkor azon-

ban, mivel látják, hogy az egységes székely néppel nem bírhatnak, az alsóbb osztályokat a felsőbbek ellen akarják lázítani.

„Ami eddig nem történt meg velem, most halványan derengeni kezd a tábornokban, hogy mégis nagy dolgok azok a megfoghatatlan semmiségek, mint szabadság, függetlenség, népjogok, a régi szabad sors, hogy így felveti magát érte ez a különös, büszke maroknyi népecske, ez a sziklák férge, rengetegek különös vadja, hogy éhezni, szomjúhozni, szenvedni, pusztulni tud érte. Gyönyörűség lesz elvenni tőle! . . . Az útja-módját is tudta, hogyan kell csinálni. Jól látta a kancellár. *Egy népet önmagával kell elpusztítani, az alját fel kell lázítani urai ellen, a szegényt a gazdag ellen, apát fiú ellen, fel kell borítani a rendet, aztán kínózni, sorvasztani, elnyomni, megölni a lelkét, elvadítani, felforgatni. Ha ez sikerül. Székelyföld önmagától hull az ölébe . . .* Ezt kellene aztán megcsinálni egész Erdéllyel! — gondolta. — A gőgös urak torkának szabadítani a rongyosokat, a csürhét és aztán elsöpörni az egészet. Az ördög vetése érik, csak öntözni kell.”

Az Európa minden tájáról összeszedett zsoldosok martalékává válik azután a maroknyi székely nép, amely szabadságából, jogaiból engedni még sem akar. Az üldözések és kínzások elől a csiki, gyergyói és kászonszéki székelyek férfinépe elhagyja falvait és a rettenetes télen a menedéktelen hegyekbe vonul, hogy ellenállását kimutassa. Ekkor a zsoldosok az asszonyokat, öregeket és gyerekeket is kiverik a falvakból férjük után, majd pedig, amikor a farkasordító hidegben már hullani kezd a nép, visszacsalogatják őket Mádéfalvára. A hetek óta fedél alatt nem alvó, elcsigázott tömeg békésen alszik rég nem látott otthonaiban, amikor Carato csapatai a téli hajnalban ágyútűz alá veszik Mádéfalvát, felgyújtják a falut, amelyet először kordonnal vettek körül, hogy a menekülőket is legyilkolják. Mire Mária Terézia tudomást vesz a szörnyűségekről és meg akarja menteni ezt a buzgó katolikus népet, addigra annak jórésze már kibujdosott Moldovába, az oláh vajda hívására és onnan már nem tud, nem mer visszajönni. Így született a majdnem kétszázezer főt számoló moldvai csángó kisebbség, így vérzett el Erdély magyarsága néhány kitüntetésre és felemelkedésre vágyó kegyetlen zsoldos katona szeszélyéből.

A kínok, a fájdalmak, az üldöztetések véghetetlen sorozata ez a könyv, de közben úgy ismerjük meg belőle a székelység szabadságszerető, úri, gyökeréig keresztény

lelkét, mint még sehol és sohasem. *Nyíró* József gyötrődve írhatta meg a székelység szenvedéseinek krónikáját, ahogy mi is gyötrődve olvassuk, de az ő és a népe szenvedéseiből az emberiség és a szabadság, a vallás és a szeretet legforróbb himnusza támadt. Erdély irodalma, de meg az egész magyarság is büszke lehet erre a könyvre, amely rengeteg mai aktualitást is hordoz magában. A mádfalvi veszedelem, ha fájdalmas és könnyektől izzó írás is, minden fajtáját szerető magyar könyvtárába bele kell hogy kerüljön és ha volna rá mód, el kellene juttatni a moldovai székelyekhez, a csángókhoz, akik új hazájukba vándorlásuk siralmas és mégis felemelő történetét ismerhetnék meg belőle, hogy emlékezzenek és ne felejtsek el székely multjukat.

Possonyi László

A könyvnap könyvei

MAGYAROK KÖNYVTÁRA. A Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetségének elnöke szinte korszakos lépésre határozta el magát. A magyar fiatalság, amely eddig sokszor felvonulásokban, tüntetéseken, vagy éppen nem magyarlelkű sörözésekben élte ki magát, máról-holnapra az alkotó munka területére lépett. A MEFHOSZ Könyvkiadóvállalat egymás után hozza ki a magyar sorsproblémákkal foglalkozó könyveket, hogy igazi magyar öntudatot alakítson ki a nemzet legszélesebb rétegeiben, hogy igazán magyar közszellemet teremtsen.

ILLYÉS GYULA: KI A MAGYAR? címen a magyarok eredetéről és ma is élő rokonnépeinkről írta meg rendkívül élvezetes és világos koncepciójú kis könyvét. A magyar embert elfogja néha a vágy, hogy őseiről, az uralvidéki nagy titkokról és elindulásunkról olvasson valamit, legtöbbször azonban kutatása közben a semmibe kellett kapdosnia, vagy pedig súlyos tudományos műveket kellett elol-

vasnia, ha ezt az „eredetet“ meg akarta vizsgálni. Illyés Gyula végre mindenkinek érthető, könnyen kezelhető kis kötetébe az egész mai tudományos álláspontot összefoglalva, szinte a mesemondó jóízű beszédével mondja el nekünk a magyarság őstörténetét és kialakulását. Kétezer évnyi távlatba tágitja a magyarság multját ez a kis könyv, érthetően és világosan mutatja meg, hogy a magyarság egy európai halász-vadászó nép és egy harcos ázsiai törzs keveréke és mintha dajkamesét mondana, úgy ringat el őszinte magyarságának hangjaival, úgy éreztet tudományos megállapításoknál is sokkal-sokkal többet, mint ahogy a mesében is mindig a legnagyobb igazságok rejtőznek.

SZABÓ ZOLTÁN: KÉT POGÁNY KÖZT címen a XVII. századbeli magyarság meteorszerű magyar hősről, Zrínyi Miklósról, a költőről és hadvezérről írta meg azt, amit ma mindnyájunknak tudni kell erről a csodálatos éleslátású nagyszerű magyarról, akinek minden tehetséget és lehetőséget megadott a sors, hogy népének

igazi vezére legyen, csak éppen a jó szerencsét tagadta meg tőle, korai halálával pedig a magyarság törökuralmi felszabadulását is évtizedekre visszavetette. Szabó Zoltán rövid villanó stílusban igen jól összeválogatott idézetekkel elsősorban a hadvezér és az országmentő Zrínyit mutatja meg, nem ír irodalomtörténeti ismertetést, sem pedig történelmi arcképet, hanem viláldzó színekben eleveníti meg hőséneke képét.

FÉJA GÉZA: KURUCOK címen a kuruc költészet történelmi hátterét festi meg és csokorba köti a legjellemzőbb kuruc költeményeket Bónis és Vitnyédi ritmusaitól, Thaly Kálmánon át egészen Ady Endréig. Amíg Franciaországban és Olaszországban a múlt századok íróit állandóan kiadják, veszik és olvassák, addig nálunk csak néhány drága sorozatos műben található a felklasszikusaink, vagy néha az érett embernek is egy-egy gimnazista olvasókönyvet kell elővennie, ha kuruc, vagy székely

balladákat akar olvasni és nincs pénze negyven vagy ötven kötet mű megvásárlására. *Féja Géza* kis történelmi anthológiája tehát igen nagy hivatást tölt be.

ORTUTAY GYULA: Rákóczi két népe címen a magyar és ruszin népben élő Rákóczi-hagyományról írt és ezt a művet különösen kedvessé teszi nekünk, hogy ruszin nyelven is megjelent. A két testvér nép népköltészetéből és népmeséiből, szociális elrendezéséből és meseéhes vágyaiból pompásan emelkedik ki az a párhuzam, amely tudományosan is igazolja a két nép testvériségét és egymásra utaltságát. Rendkívül érdekesek azok a ruszin népmesék, amelyek Mátyás királyt rutén eredetűnek vallják, rutén népi hősként magasztalják, *Ortutay* Gyula ezeken a Mátyás-meséken keresztül, amelyek a szlovén, a vend és a román népköltészetben is megvannak, a magyar birodalmi gondolat soha el nem hamvadó időszerűségét mutatja ki.

P. L.

BABITS MIHÁLY: KERESZTÜL-KASUL AZ ÉLETEMEN. (Nyugat-kiadás.) A címből semmi esetre sem szabad önletrajzot következtetni, hiszen Babits művészi elveinek az lenne a legkomolyabb megsértése, ha önmagáról írván pusztá történetbe, életpályájának eseményes feldolgozásába kezdene. A költő introspektív: külső életéből csak a líra érdeklí, az eseményességet megveti, mert a dráma legbensőbb bensejében zajlik le. Tükkörsíma felszín alá zárni a romboló-ölő belső hullámzást: ezt tanítja Babits Mihály. A felszín alatt robbanásig feszülhetnek az atomok, zajonghatnak és torlódhatnak a hullámok, de ez csak az avatottak, az érzők-értetők szeizmográf-lelkéhez, rezonátorfüleikhez juthat el. A kívülálló

— Babits féllelkű csodáló — símaságot látnak s hűvös márványszobrot ölelnek Babits írásaiban. Az egészellemek, a legértőbbek és legérzőbbek delejt, vért, hangokat és hőséget lopnak ki Babits költészetéből.

Ez a kötet: költészet. Babitsi értelemben véve. Szép magasságok, kiterjedt távlatok, komoly mélységek felkutatása, felületes érintése, vagy éppen aprólékos felderítése. Mindez egy kisebb, zárt és mégis végtelen világon belül: a költő lelkében.

Igy lett ebből a kötetből lelki utikalauz, kulcs egy élet és lélek lezárt egységéhez. A nagy egész nem érdekli, legalábbis nem törekszik az egészre. A bogárcák halála: épüget negatívum, megszűnés, mint egy elefántcsorda elpusztulása. A kicsiben min-

dig benne van a nagy, a molekulában a lényeg. Ha Babits „Curriculum vitae” című cikkében csak célzásokba bocsátkozik, s egy-két hangulati képpel akarja szemléltetni az életét, bizonyára azért teszi, mert az a néhány kép többet jelent az ő számára, mint egy élethű film vagy millió fénykép.

Másfelől viszont kérdés: volt-e egyáltalán több élete, részletesebb és mozgalmasabb? Élte-e az eseményeket vagy csak események hangulatának kvintesszenciáját szívta-e magába? Érdekelte-e egyáltalán az élet s ha igen, tudatosan érdekelte-e vagy csak úgy, ahogyan általában minden érdekelt? Médiuma volt-e környezetének vagy önmaga tudta-e szuggerálni a környezetét? Vajon az események — az élet — nem úgy hatottak-e rá, mint az igazgyöngy-kagyló testére az idegen homokszemcsék? Tehát: aktív lélek volt-e vagy passzív?

Az igazgyöngyök esetről esetre kitermelődtek, gyönyörű példányokká nemesedtek, költészetünk legszebb értékei között csillogtak. De: vajon az igazgyöngy fontosabb-e, mint a nyersolaj vagy a kőszén? Kellett-e a babitsi szépségimádát?

Nem lett volna-e gyümölcsözőbb, ha zsenijét a szépirodalom területén belül a nemzeti irányítás szolgálatába állította volna?

Ezt a kérdést sokan feltették és sokszor.

Babits művészetének részletei önmagukban is jelenségszámba mennek. Humanizmusa költészetének főihletője, magyarsága mellett pedig minden sora garancia. Minden szava! De ha gyeplőt ragadott volna, mint itt ebben a kötetében, az erdélyi, a fogarasi táj érzékeltetésével, a diszkrét sovínizmussal, ha hihetetlen intelligenciáját és roppant szuggesztivitását olyan mértékben állította volna a sürgetőbb és égetőbb nemzeti célok szolgálatába, ahogyan e kötet Tömeg és nemzet című cikkében teszi:

Babits nevelhetett volna egy politikai generációt is. És milyen szép lett volna: babitsi humanizmusban és babitsi magyarságban fogant politikai nemzedék, mely európai, de elsősorban is magyar, mely politikai, de mégis művészeti gyökere van! Hiszen a magyarság lényegét, leglelkét annyira érzi, hogy Illyés Gyula, Szekfű Gyula társaságában a „magyar”-nak, mint fogalomnak ő tudja kifejezni a legcsalhatatlanabb, legvalódibb ismérveit. Emberekből — például Kölcsényből, — tájakból, művészeti megnyilvánulásokból szinte csápokkal tapintja ki a „magyarságot”.

Nemzeti műveltségünkben — irodalmi munkásságát nem is számítva — maradandó, örök jelentősége van. De sajnáljuk, hogy azokban az időkben, mikor nemzeti életünkre még egyetlen ellenséges szem sem kacsintgatott, nem harcolt a küldetésével arányban álló hősiességgel. Beteg volt, sebzett-lelkű — ezt súgják akkori versei. Most is az. De várjuk tőle az irányítást várók rajongásával és tanácstalanságában: adjon utat, irányt: hogyan lehet még jobban magyarnak lenni ma, mikor minden magyarnak kötelessége a legjobb magyarnak lennie!

Hiszen önmaga írja nemsokára megjelenő nagy tanulmányában: „Reálistikusan józan nép vagyunk, s ugyanakkor egy platónikus jogrend őrzői és bennlakói. Harcos és harcosok „éthoszában” megedzett nép, s nemzeti létünket mégis mindig a harcok feladása s a bölcs politikai megalkuvás által biztosítjuk és viszzük tovább.”

Babitsban nagyon szeretjük a „reálistikus, józan nép” fiát és tiszteljük benne a „platónikus jogrend” őrzőjét. És várjuk tőle, hogy a harcot ne adja fel és ne vezesse „bölcs politikai megalkuvás”, ahogyan eddig sem vezette.

A Mai Vörösmartyról írt hatalmas tanulmányának gondolata-

tai jutnak eszünkbe: Vörösmartyban csodálja a klasszikust, az európaiat és a magyart s ugyanakkor idézi Vörösmartyt, aki fényes elméktől azt kívánja, hogy mentsek meg az ember fiát a sülyedéstől, a „nép túlnyomó tömegeit“ a nyomortól. — Most Babits is ezt vállalja s ez a Babits Mihály minden egyetemesége mellett is egyetemesebb, minden öröksége mellett is örökebb és minden magyarsága mellett is magyarabb. Főleg: időszzerűbb. Ez az időszzerűség: örök időszzerűség.

Legnagyobb élő költőnk ki-domborítja eddigi programjának egyes tételeit és háttérbe szorít már régiebb elveket: a kötetnek ez a legnagyobb jelentősége.

Baráth Ferenc

MÁRAI SANDOR: ESZTER HAYATEKA. (Révai.) Mi Márai „titka?“ Mi az oka, hogy kritikusok és írók mind megadják neki tiszteletük, vagy, ami legalább annyira kifejező, gyűlöletük adóját? Miért van, hogy mi fiatalok, nem egyszer erővel menekülünk vonzása elől? Miért, hogy aki hallgatással igyekszik ártani neki, másról beszélve is elárulja magát Máraias ízekkel és fordulatokkal? Mi Márai „titka?“ Kortárs megértheti-e egészen írói egyéniségének varázsát?

Talán, hogy aki detektivregénnyel kezdte pályáját, legtovább jutott a valóságon túlra? Talán, hogy új feszültséget tudott bevinni az írói szemléletbe? Fölényes kiábrándultsága vonzott, vagy szemérmes, de konok szimbólumkeresése? Vagy éppen, hogy közönségesen nyílt és levetkező, napjainkban a lélek és a világ legbelsőbb titkait kutatta? Talán, hogy a polgári, analitikus, realista regénynek vissza tudta adni a kalandot? (Nem a lövöldözés, a forradalom, az utazás közkeletű testi kalandjait, hanem a lélekét, a szívét, az ösztönökét.)

Stílusára is gyanakodhatnánk, ha magyar olvasó figyelt volna valaha is igazán a stílusra, (amit Márai egy idő óta gonoszkodó nyelvhelyességgel írálynak nevez); merész szöfűzéseit, új ritmusát, csipkelődő és kiszámított poentírozását, liraiságát meg is becsüli, aki „széptant“ tanult, s Márai levegőjét, az izgalmat, a szorongást, a sorsszerűt még az olvasók is érzik, akik a hír szerint csak hirlapi cikkeit olvasák...

Az újságíró Márai regényeiben irodalmat ír, a legmagasabbat, nem olvasmányt, nem a közönségnek, hanem talán az íróknak, vagy a jövőnek. Elzárkózik egy szellemi magatartásba, kiépített egy gondolatvilágot, s azoknak, akik együtt haladnak vele regényein át, már csak egy-két szava utalás, hogy megérezzék az egész Máraias világlátást s ismerősen üdvözöljenek valamit, ami nincsen ott a szövegben és mégis ott van, — íróknak és olvasóknak abban a ritka meghittségében, amit csak nagy alkotók tudnak megteremtteni.

Ami a regényíró Márait érdekli, az, gyakran halljuk, nem könyvkiadói „üzlet“ még ma sem. Annál tiszteletreméltóbb Márai titokkeresése, annál tiszteletreméltóbb hűsége önmagához és kérdéseihöz. Új könyvének két novellája is jellegzetes Márai-téma. Eszter odaadja a házát, az utolsó menedékét Lajosnak, a szélhámosnak, akiről mindenki tudja, hogy kedvesen és gátlásmentesen meglopott mindenkit családjukban. Miért? Mert van az emberi kapcsolatokban valami nálunknál, logikus éniünknel erősebb, mert a szélhámos életének egyetlen őszinte, ketségbeesett, segélykérő pillanatáért, amit Eszter akkor nem tudott meg, egyszer, most fizetnie kell. Az a lényeges a novellában, ami események és szavak mögött van.

Miféle veszélyek leselkedhetnek a tizenhá éves, gazdag,

üvegházban nevelt, francia nevelőnőtől, apácaiktól óvott Mária-Krisztinára? Valójában nem is a „veszély” lényeges, hanem Mária Krisztina veszélyérzele, az a tudata, hogy a „veszélyt” úgysem lehet elkerülni, az a borzongó kíváncsiság, ami arra készíti a leányt, hogy lassítsa lépteit és szembeforduljon a férfival, aki követi. Nem is a szavak fontosak (bár igen szép szavak), amit a politikai gyilkosságért elítélt férfi mondhat, hanem az élmény és a távlat s tán az, hogy egy jólnevelt, a világ sötétebb színeitől elzárt leányka meglát valami mást, talán csak a hangulat fontos, álomnak, valóságnak és szimbolumsejtetésnek az a levegője, ami Márait a Zendülőktől a Féltekenységig, mindig kizárólagosan és egyedül, szinte a szabályos értelemben vett regény rovására is érdekelné látszott.

Zárt és határolt világ szorong a két új Márai-novellában. Kérdései, hangulata, színei ugyanoda mutatnak, ahova a többi Márai-könyvé. Miért így és miért ezt? Márai módszerében van valami mesterségesen kiemelő, erőszakosan elhatároló, tudatosan beállító vonás. Ez a zártság, ez a „fegyelem” művészetének igénye. Minden Márai-könyv mélysege, komolysága valami önkéntes elhatároltság, és valami erőszakos szétbontás eredménye. Először leegyszerűsíti a tételt, aztán szétbontja a mélyét. De zártságának, határoltságának és „hűségének” vannak veszélyei is. Minél többet birkózik egy író a „titkokkal” és a kifejezhetetlennel, annál előbb szállhat rá önmaga ismétlésének vádjára. Minél igényesebb egy stílus, annál gyorsabban használ el bizonyos kifejezéseket, fordulatait annál előbb öregednek meg. Szépprózában például, egy-két évtizeden belül aligha írhatja le valaki (még idézőjelben sem igen) a *titok*, *fegyelem*, *veszély*, *illik és nem illik* szavakat. Ez a törvény olyan erős lehet, hogy egy nap

magának Márainak is figyelnie kell majd rá. *Lovass Gyula*

PASSUTH LÁSZLÓ: ESŐISTEN SIRATJA MEXIKÓT. (Athenaeum.) A történelmi regények divattá süllyedt áradatából, egyakran hinárba tévedő, sok iszapot sodró hőmpölygésből magányos szirtként emelkedik ki Passuth László könyve. Már első művében, az Euráziában is erős írói fegyverzetben jelentkezett, új regénye azonban messze felülmúlja minden eddigi írását. A műfaj már magában is súlyos teherpróbája tehetségének, hiszen a történelem csalogató téma-rengétegeiben csak a legkiválóbbak számára terem babér. Regényének legfőbb értéke talán nem is annyira a kínálkozó tanulság, a múltnak hitre s bizalomra serkentő példája, hanem inkább az a vitathatatlan tehetség, amely mondatról mondatra, szinte tapinthatóan lüktet végig az egész művön. Alig, hogy elindította a cselekményt a salamancai egyetem tudós szerzetes-tanárának beszélgetésével, már bele is vonta olvasóját tehetségének, a forma és kifejezés egyéni hangulatának búvkörébe. A történelem itt elveszti kötelezőnek érzett, nyomasztó súlyát, amely egy kisé megilletődöttség, a hívő áhítata, s egy kissé leckemondás, alapos, s az adottakhoz kinosan ragaszkodó. Ez a súly gyakran lehúzza a legizmosabb író kezét is. Passuthnál a történelem egyszerűen és könnyedén támad életre, hiányzik róla az évszázadok tisztos patinája; de levegője van, íze, szaga, színe, — már nem történelem, hanem élet. A XVI. század első negyedének spanyol társadalmát mutatja be, az emberiség legnagyobb kalandjainak idejét, szentek és haramiák, szelíd tudósok és véres conquistadoroknak korát. S a koron túlnó egy ember, egyszerű spanyol kismemes, aki elindul, hogy az Océánium túlsó partján, maroknyi embersereg élén küzdjön

meg végzetével, azzal a keményre vértezett sorssal, mely osztályrésze mindazoknak, akik belenőnek a történelembé. Hernando Cortés pénztelen, ifjú kisvárosi lovagként indul el Mendelintől s alig két évtized múlva ő helyezi Károly császár lábaihoz a birodalom legszebb ékszerét, kifogyhatatlan kincseskamráját: Mexikót.

Az Új-világ csodálatos szépségű tájai, az őslakók törzsi élete, művészete, civilizációja pompázó színekben tárul föl a könyv lapjain. Ez a táj büszke és kifinomodott népével legalább annyira hőse a regénynek, mint Cortés. Passuth zuhatagosan ömlő dús prózája kibomlik és lobog, ragyogva, forrón és bujtogatón, mint a quetzal-madár tolla. Egészen egyéni nyelvezet ez és az író fegyvelmezetten, könnyedén bánik vele. A virágos indián beszéd buja pompája meglep és elkápráztat, lágy ritmus, exotikus virágok illata és mítikus költészet lengi át ezt a beszédet, képek és hasonlatok finom csodái nyilnak egy-egy mondatban. Ragyogó költői képzelettel varázsolja elénk a Minden Világok Urának, Montezumának fejedelmi alakját, Mozgalmasak, erőteljű duzzadóak csatajelenetei, mint a sorsdöntő tabascói ütközet, vagy Tenochtitlán, az ősi város bevétele. De finom, szírom-puha szavakat talál nőalakjainak, különösen Malinallinak, Cortés indián szerelmesének jellemzésére. Malinalli nemcsak tolmácsa, de valósággal diplomatája a kicsiny spanyol seregnek, mely sikerei nagy részét neki köszönheti.

A pompázó, színes háttérből élesen emelkedik ki Cortés komor, magányos alakja. Vajjon mi az, ami a mai kor emberének érdeklődését e nagy kalandor-hősök felé vonzza? Századunk embere nem történetbűvár, történelmi ismeretei sokszor igen fölületesek. Mégis mohón olvassa világszerte a Columbus-

ról, Magelhaesről, vagy Cortésről szóló regényes életrajzokat, időt és figyelmet szentel a velük való megismerkedésnek. Vérrel frott korok emberfeletti kalandjai foglalkoztatják képzeletét. Vajjon közel érzi magát e hőshöz és hőstettekhez? Vagy megúnta napjaink más, vértelenebb porondra áttolódott hősiségét? Menekül előle a keményebb, férfiasabb, kétkézi harcok közé? Úgy lehet, az új hőseket megélténi, újságban, filmen, felvonulásokon lelkes csinadrattával megünnepeli, de a régieket — szereti. Az embert szereti bennük, aki szűkebb ismeretekkel, de tágabb szívvel indult útnak, és a szándékot szereti, amely tisztább és nyiltabb volt, nem érezni mögötte rejtett célokat, melyek az új vakmerők dicsfényét oly gyakran homályosítják el. Cortés e régi hősök legjavából való, zseniális hadvezér, ízig-vérig katona, de lovagiasan és emberségesen az. Urának, Carlosnak önzetlen, haláláig hű szolgálója. Fegyvere a kard és a kereszt, melyet ő hordoz meg elsőnek Mexikóban. Érti és igeden föld hagyományait s bár vérrel és vassal küzd ellene, hogy a lelkeket Krisztus, a földet Carlos számára megszerezze, pusztulása mégis megrendíti.

Kérdéses, vajjon ez az ember-e az igazi Cortés, ez a széles látókörű, kultúrált, sokrétű vezér, ez a kíméletes és megértő hődtő, vagy a történelemből ismert erőszakos, véreskezű kalandor? Talán éppen itt mutatkozik meg legjobban Passuth szuggesztív ereje: a kétféle beállítás közül bitelesebbnek érezzük az ő Cortés-ét s szívesen elfogadjuk olyan barokk lelkületű, súlyos veretű egyéniségnek, amilyennek ő állítja elénk.

Passuth regénye kiváló írói teljesítményt. Reméljük, hogy több, hasonlóan értékes regénnyel fogja gazdagítani irodalmunkat.

Déchy Liane

A SZENTISTVÁNI ÁLLAMESZMÉNEK
KORSZERŰ ÉRTELMEZÉSÉT MUNKÁLJA

AZ ORSZÁG ÚTJA

HAVI ÁLLAM- ÉS NEMZETPOLITIKAI FOLYOIRAT.
SZERKESZTIK: BARANKOVICS ISTVÁN ÉS DESSEWFFY GYULA GRÓF.

ELŐFIZETÉSI ÁRA
EGY ÉVRE 5.— PENGÓ
FÉL ÉVRE 2-50 PENGÓ
EGYES SZÁM ÁRA 50 F.

SZERKESZTŐSEG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, IV. KER, VÁCI-UTCA 46. II. EM. 3
TELEFON: 18—22—40. — MUTATVÁNSZÁMOT KÉSZÉSGGEL KÜLD A KIADÓHIVATAL

Teljesen zajtalanul dolgozik
az újrendszerű

CONTINENTAL-SILENTA IRÓGÉPI

Az írógéptechnika csodája!

Kérje díjtalan bemutatását a vezérképviselettől:

GOÛ ÉS KOVALSZKY
Budapest, V., Nádor-u. 11.

AZ ANGOL PARK

a legkellemesebb
szórakozóhely

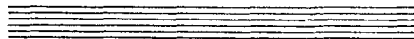

Minden csütörtökön fényes műsor a szabadban

R Ó N A Y G Y Ö R G Y

MODERN
FRANCIA LIRA
MŰFORDÍTÁSOK

Eckhardt Sándor ajánlásával

VIGILIA KIADÁSA

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Possonyi László.